

Sven-Göran Karlsson
Uniwersytet Gdański

Ordtröleri, lycka och bus – en undersökning om vad Lennart Hellsing har betytt för svenskarna

Word Magic, Happiness and Playfulness –
Study of what Lennart Hellsing Has Meant to Swedish People

The aim of this text is to ascertain to what degree Swedes are familiar with Lennart Hellsing and his texts and to give a picture of what influence Hellsing has had in Swedish people's lives. In order to answer these questions a survey, in which 31 Swedish persons participated, was conducted. The results show that although a slight majority knows who Lennart Hellsing was, many do not. Even so, all respondents recognized at least one of Hellsing's texts. This shows how well-known these texts are in Sweden and suggests that they are part of the Swedish cultural heritage.

Key words: Lennart Hellsing, Sweden, literature

Nyckelord: Lennart Hellsing, Sverige, litteratur

I samband med Lennart Hellsings 100-årsjubileum och den temadag om Hellsing som anordnades vid Universitetet i Gdańsk i mars 2019 ombads jag, i egenskap av svensklektor och modersmålstalare, att hålla ett kort föredrag om vilken betydelse Lennart Hellsing och hans verk har haft för svenskarna. Jag hade givetvis kunnat utgå från egna erfarenheter och berätta om hur jag som barn på 80- och 90-talet växte upp med *Lennart Hellsings ABC*¹ på SVT, hur min mamma läste Pixiboken om pojken som inte ville gå i skolan² för mig eller hur jag fortfarande, mer än 25 år senare, kan varje ord i texten till sången om Krakel Spektakel utantill, men jag ville försöka ge en bredare bild och låta fler röster komma till tals. Jag bestämde mig därför för att utforma en enkätundersökning och distribuera den bland vänner och bekanta i hopp om att samla fler åsikter om och upplevelser av Lennart

¹ Ett tecknat barnprogram baserat på boken *Lennart Hellsings ABC* som visades på SVT under 90-talet.

² Pixiböckerna är en serie illustrerade barnböcker i mini-format. *Pojken som inte ville gå i skolan* bygger på en gammal ramsa som har bearbetats av Lennart Hellsing.

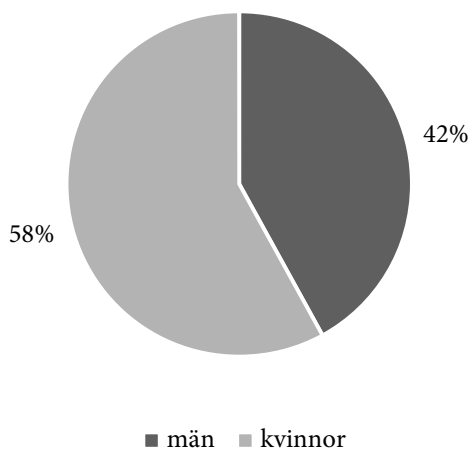
Helsing och hans verk. I denna korta artikel redogör jag följaktligen för resultatet av denna undersökning och försöker besvara frågan om vilken betydelse Lennart Helsing och hans verk har haft för svenskarna.

När jag började fundera över denna fråga och hur jag skulle utforma enkätundersökningen formulerade jag hypotesen att de flesta svenskar med stor sannolikhet skulle känna till åtminstone någon av Hellsings skapelser men att inte alla nödvändigtvis skulle veta varifrån dessa kom eller ha någon kunskap om upphovsmannen till dem. Med detta som utgångspunkt skrev jag ett antal frågor – de flesta av dem av flervalsskaraktär, men även några med öppna svar – vilka beskrivs nedan.

De inledande frågorna bad respondenterna att ange kön och ålder eftersom jag också ville undersöka om det fanns några skillnader i svaren som kunde härledas till dessa faktorer. Nästföljande frågor var ämnade att undersöka i vilken grad de svenskar som svarade på enkäten var bekanta med Lennart Helsing som person samt med några av hans mest ikoniska texter. De avslutande frågorna i enkäten handlade dessutom om hur respondenterna hade kommit i kontakt med Hellsings texter, vilken betydelse dessa hade haft för dem samt bad dem att beskriva något minne eller någon association som kunde kopplas till Helsing eller något av hans verk.

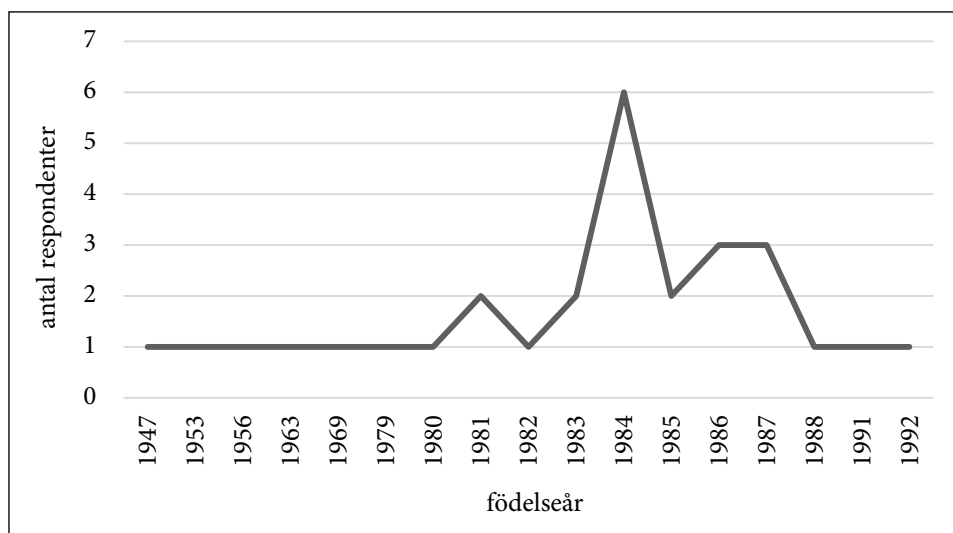
Enkäten kunde besvaras online och spreds till vänner och bekanta via sociala medier och e-post. Totalt deltog 31 personer i undersökningen, varav 58% var kvinnor och 42% män. Även om antalet deltagande kvinnor var något större än antalet deltagande män, fanns det alltså en relativt jämn fördelning mellan könen (se Figur 1). Vad gäller deltagarnas ålder fanns också en viss spridning. Minst en person från varje decennium mellan 1940 och 1990 deltog i undersökningen. En mer detaljerad bild ges i Figur 2. Här bör påpekas att två deltagare inte angav sitt födelseår. Värt att notera är också att många av deltagarna föddes på 80-talet. Dessutom saknas representanter för barn och tonåringar i undersökningen, då den yngsta respondenten var 27 år gammal. Detta är värt att ha i åtanke när man studerar undersökningens resultat som beskrivs i det följande.

Efter de inledande frågorna om respondenternas kön och ålder följde kort och gott: "Vet du vem Lennart Helsing var?" Här tillhandahölls även ett fotografi på Helsing. På denna fråga kunde respondenterna enbart svara jakande eller nekande. Det visade sig att den hypotes som nämndes ovan stämde; det var många som inte kände till Helsing – hela 45% svarade nej på frågan. En liten majoritet på 55% angav dock att de visste vem han var. Resultatet illustreras i Figur 3 nedan. Svaren på denna fråga visar också en viss skillnad mellan könen, då en större andel kvinnor än män var bekanta med Helsing – 61% jämfört med 46%. Vad gäller ålder och kunskap om vem Lennart Helsing var finns inga tydliga resultat, men tendensen, åtminstone i denna undersökning, verkar vara att ju yngre du är, desto

Figur 1. Visar andelen män och kvinnor som besvarade enkäten

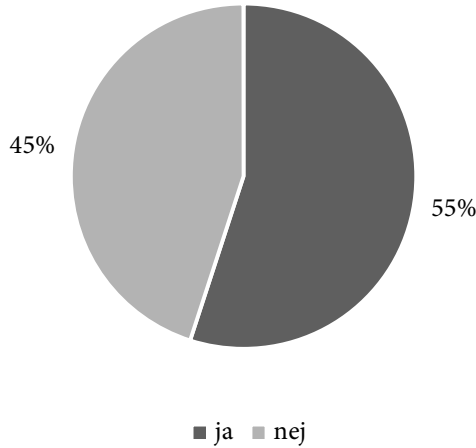
Källa: egen enkätundersökning.

Figur 2. Visar åldersfördelningen bland respondenterna efter deras födelseår

Källa: egen enkätundersökning.

mindre sannolikt är det att du känner till Hellsing. Även om respondenter i samtliga åldersgrupper kunde identifiera Hellsing, var de som inte kände till honom generellt bland de yngre som besvarade enkäten.

Figur 3. Visar resultatet på frågan ”Vet du vem Lennart Hellsing var?”

Källa: egen enkätundersökning.

Enkäten fortsatte sedan med ett antal frågor som berörde några av Hellsings mest ikoniska texter. Till denna del av undersökningen försökte jag välja mycket välkända verk som har fått stor spridning och har publicerats i många olika former, vid flera olika tillfällen. Varje textutdrag som presenterades för respondenterna åtföljdes av frågan ”Känner du till denna text?” samt de tre svarsalternativen ”Ja, mycket väl”, ”Ja, den är bekant” och ”Nej”.

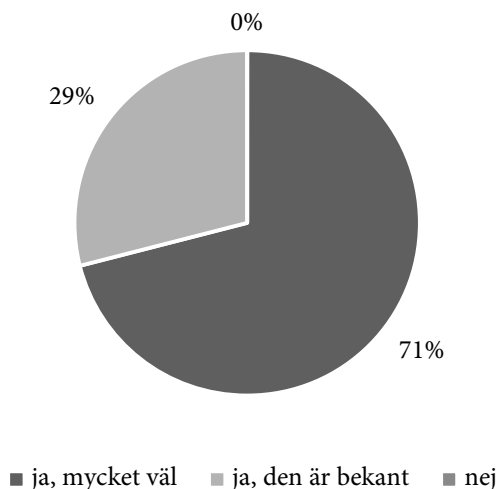
Den första texten som respondenterna fick ta ställning till handlar om en av Hellsings mest älskade karaktärer – Krakel Spektakel – och återges nedan:

Krakel Spektakel, Kusin Vitamin
 Hängde och slängde uti en gardin
 För hej och hå, i gardinen den blå
 Krakel Spektakel, vad tänker du på?

Som framgår av Figur 4 angav samtliga som besvarade enkäten att de kände igen denna text; 71% svarade att de kände till den mycket väl och 29% att den var bekant. Det betyder alltså att även de som inte visste vem Lennart Hellsing var (45% av respondenterna) trots allt kände till åtminstone en av hans texter.

Resultatet var liknande för text nummer två, i vilken en annan känd figur, Herr Gurka, återfinns. Utdraget återges nedan:

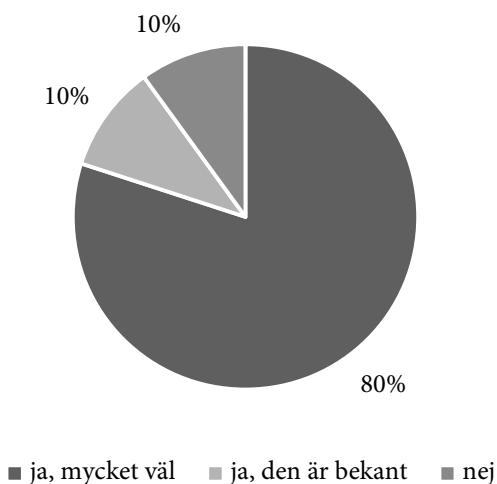
Här dansar Herr Gurka, både vals och masurka
 Grön är Herr Gurka, grön är hans bror
 Båda har strumpor, men ingen har skor

Figur 4. Visar i vilken utsträckning respondenterna kände till texten om Krakel Spektakel

Källa: egen enkätundersökning.

90% av respondenterna kände till denna text. 80% svarade att de kände till den mycket väl, 10% att den var bekant för dem och 10% att de inte kände till den alls. Resultatet illustreras i Figur 5 nedan.

Figur 5. Visar i vilken utsträckning respondenterna kände till texten om Herr Gurka

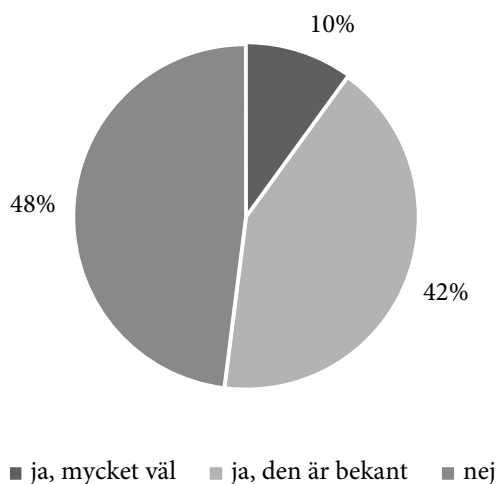
Källa: egen enkätundersökning.

Den tredje texten var, i förhållande till de andra, den som var minst bekant för respondenterna. Detta kan möjligtvis förklaras av det faktum att den publicerades

först 1999, alltså långt senare än de två texter som diskuterats ovan, vilka har funnits med sedan 1947. Utdraget presenteras nedan:

Lappricka papprika puddingpastej
När jag blir stor ska jag spela för dig
Trumma på min trumma, gnida min fiol
Skjuta ner små plommon med korkpistol

Enbart 52% av deltagarna i undersökningen kände igen denna text och blott 10% angav att de kände till den mycket väl. För 48% var den alltså inte bekant alls, vilket framgår av Figur 6.

Figur 6. Visar i vilken utsträckning respondenterna kände till texten Lappricka Papprika

Källa: egen enkätundersökning.

Trots att resultaten varierade för de olika texterna kan det konstateras att en majoritet av respondenterna kände till samtliga av dem, vilket visar hur välkända de verkligen är. Särskilt intressant i sammanhanget är att även de som angav att de inte visste vem Lennart Hellsing var hade kommit i kontakt med flera av hans verk. Det indikerar att Hellsings texter är en del av vårt nationella kulturarv och att de i stor utsträckning tillhör ett slags kollektiv kulturell kunskap som de flesta av oss besitter, även om vi inte alltid vet exakt varifrån den kommer. Här kan också noteras att kvinnor generellt kände till texterna bättre än vad män gjorde. Förutom den första texten som kändes igen av samtliga respondenter och där det följaktligen inte fanns någon skillnad mellan könen, var kvinnorna i undersökningen konsekvent mer bekanta med Hellsings texter i jämförelse med männen.

Text nummer två (om Herr Gurka) kändes igen av 94% av kvinnorna jämfört med 85% av männen. För text nummer tre (Lappricka Papprika) var skillnaden ännu större – 67% av kvinnorna angav att de kände till texten, medan enbart 31% av männen gjorde det. Det är svårt att dra några generella slutsatser utifrån dessa siffror men det verkar alltså som att kvinnor har större kännedom om Hellsing och hans verk än vad män har.

Enkäten avslutades med tre öppna frågor av vilka den första bad respondenterna beskriva hur de hade kommit i kontakt med Hellsings verk. En majoritet av svaren angav att dessa texter hade introducerats under barndomen, antingen i hemmet eller i skolan, vilket illustreras av följande citat: ”Enstaka fras [sic!] från min barndom troligen från någon bok eller något barnprogram på SVT” (man född 1986), ”Växte upp med dem, tror att jag hört dessa på tv framförallt” (man född 1984), ”Från skoltiden” (man som ej angav födelseår), ”Hört den på dagis, inte sen dess” (kvinna född 1984).

Som framgår av dessa svar introduceras Hellsings texter generellt i tidig ålder, både på ett informellt sätt, via föräldrar som läser för sina barn i hemmet eller via tv och andra medier, men även i mer formella sammanhang och pedagogiska situationer på dagis eller i skolan. Att Hellsings texter även används som undervisningsmaterial vittnar om deras status i Sverige. En respondent, som av allt att döma arbetar eller har arbetat inom förskolan, skriver: ”Läst för mina barn och mina dagisbarn” (kvinna född 1953). Detta citat kan även illustrera det faktum att Hellsings texter tycks tillhöra en sorts kulturell kunskap som förmedlas via en generation till en annan. De som kom i kontakt med Hellsings texter under sin egen uppväxt för dem nu, som föräldrar, vidare till sina egna barn, vilket många svar angav, till exempel: ”Både från min uppväxt och har jag [sic!] en av hans böcker med visor som jag läser för mina barn” (kvinna född 1984), ”Framför allt från min egen barndom. Texten om herr Gurka är vanligt återkommande även då jag läser för mina barn idag” (man född 1987).

Ett svar som är värt att notera är följande: ”När jag var ung så hörde jag vissa av texterna. Men kommer från en familj som inte var särskilt läsande så det är vga minnen” (man född 1981). Detta citat är särskilt intressant eftersom respondenten anger att man inte läste särskilt mycket i hans familj. Ändå har Hellsings texter lyckats leta sig in i hemmet, vilket kan vittna om deras popularitet och spridning.

Nästa fråga i enkäten handlade om vilken betydelse Lennart Hellsing hade haft för respondenterna och bad dem beskriva något minne eller någon association som kan kopplas till författaren och/eller hans texter. Även om somliga lämnade svaret på denna fråga blankt uppehöll sig många av de som faktiskt besvarade den vid de positiva känslor som texterna väcker, minnen från barndomen eller av nära och kära samt texternas lekfullhet, festliga rim och fyndiga språk: ”Som barn gillade jag hans rim älskade texten kusin vitamin” (kvinna

född 1953), ”Underbara rim som har bidragit till härliga stunder med mina barn” (kvinna född 1963), ”Kul, ordtrolleri” (man som ej angav födelseår), ”Påminner om mormor” (kvinna född 1984).

Nästan samtliga associationer var positiva men en respondent skiljde sig från mängden genom följande kommentar: ”Vagt obehagliga illustrationer” (man född 1985). Här refererar han möjligen till barnprogrammet *Lennart Hellsings ABC* och Per Åhlins animationer som nog av vissa kan uppfattas som just ”vagt obehagliga” eller åtminstone något annorlunda³. Även om denna kommentar inte rör Hellsings texter i sig, är det ändå en association kopplad till dessa och eftersom det var den enda negativa associationen är den värd att notera.

Enkätens sista fråga löd: ”Känner du till några andra texter av Lennart Hellsing? I så fall, vilka?” Svaren på denna fråga är intressanta, inte så mycket på grund av vad respondenterna skrev, utan snarare på grund av vad de inte skrev. De flesta som deltog i undersökningen kunde inte ange en titel på något annat av Hellsings verk och lämnade därför svarsfältet tomt eller uppgav på annat sätt att de inte hade något svar. Ett återkommande uttryck var till exempel ”inte på rak arm”. Det är rimligt att anta att många av dessa respondenter faktiskt känner till ytterligare något av Hellsings verk, men att de i stunden inte minns eller kan producera en titel, alternativt inte vet huruvida en viss text är skriven av Hellsing eller inte. Detta skulle i så fall överensstämja med en av de övergripande tendenser som går att se i undersökningen, nämligen att många känner till Hellsings verk, även om de inte känner till Hellsing som person, eller vet huruvida han är upphovsman till verken. Av de verk som faktiskt namngavs i svaren på denna avslutande fråga fanns bland andra *Hej sa Petronella* och *Den underbara pumpan*.

Resultatet av denna undersökning visar, trots dess begränsade omfattning, några intressanta tendenser. Även om man bör vara försiktig med att dra generella slutsatser utifrån så pass få svar, kan de ändå avslöja något om svenskarnas inställning till och upplevelse av Lennart Hellsing och hans verk.

Det första som blir tydligt är att Hellsing på ett eller annat sätt har figurerat i de flesta svenskars liv och att även de som inte vet vem han är som person, med stor sannolikhet har kommit i kontakt med något av hans verk. Detta framgår dels av att en majoritet av respondenterna faktiskt visste vem Lennart Hellsing var, dels av att en majoritet av dem också kände till samtliga textutdrag, inte minst det om Krakel Spektakel. En tendens i resultatet är dessutom att kvinnor verkar vara mer bekanta med Hellsing och hans verk än vad män är. Vidare kan vi se att Hellsings texter ofta är något man kommer i kontakt med under barndomen, både i skolan och i hemmet, samt i olika former – respondenterna svarade bland annat att de hade läst texterna i böcker, lyssnat på och sjungit dem som visor och ramsor eller

³ För den som är intresserad finns samtliga avsnitt av detta barnprogram tillgängliga i SVT:s öppna arkiv på Internet, dock enbart i Sverige. Enstaka klipp går även att se på Youtube.

sett dem på tv. Vi kan också se att Hellsings texter ärvs ner genom generationer – att de som själva kom i kontakt med texterna under sin uppväxt i vuxen ålder introducerar dem för sina barn. Dessutom väcker Hellsings verk oftast positiva associationer bland svenskarna och får dem till exempel att minnas sin egen barndom. De är omtyckta bland annat på grund av lekfullheten, de fantasifulla rimmen och det underfundiga språket.

Avslutningsvis kan vi se att Hellsings verk har lästs, lyssnats på, setts, sjungits och älskats av barn såväl som vuxna under många år nu och att de av allt att döma kommer fortsätta att leta sig in i fler svenskars hjärtan under en lång tid framöver, i samband med att föräldrar för dem vidare till nya generationer. Dessa texter är, som en av deltagarna i undersökningen uttryckte det, ”en del av den fantastiska skatt av barnvisor som var en del av uppväxten” (kvinna född 1983). Kanske kan resultatet av enkäten också sammanfattas med ytterligare ett citat från en av respondenterna, som på frågan om vad Lennart Helsing hade betytt för henne svarade: ”Lycka och bus (önskar nu att jag visste mer om honom)!” (kvinna född 1981). Även om Hellsings verk tycks ha spelat en positiv roll i de flesta svenskars liv är det långt ifrån alla som känner till personen Lennart Helsing.